

ГЛОБАЛЬНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ПОНЯТТЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

Берченко Г.В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Конституціоналізм, що виходить за кордони виключно одної держави називають глобальним, багаторівневим, багатошаровим, транснаціональним. Водночас багаторівневність або багатошаровість як така може існувати також в середині самої держави. Багаторівневий конституціоналізм пов'язаний як із глобалізацією і міжнародними союзами держав, так і з конституціоналізмом і установчою владою у державах із федеративним устроєм, а також в унітарних державах із автономними утвореннями. Тому певною мірою доктринальні проблеми, які виникають у міждержавних союзах, характерні і для союзних держав (федерацій).

Термін «глобальний конституціоналізм» сьогодні використовуються найчастіше в двох аспектах. Перший – для опису вже існуючого становища, що виявляється у діяльності наднаціональних структур, міжнародних договорів, поширення одних і тих же ідей конституціоналізму в різних країнах, використання досвіду один одного на рівні правотворчості і правозастосування тощо. Тобто це є багаторівневий конституціоналізм. Другий підхід полягає в розумінні глобального конституціоналізму як перспективи світового уряду і світової конституції, а також пошуку їх зародків в існуючих інституціях. Очевидно, що друге розуміння розглядається поки що лише як перспективна наукова і філософська ідея.

Ми будемо використовувати термін «глобальний конституціоналізм», «глобальна конституція» в розумінні світового конституціоналізму і глобального уряду як майбутньої перспективи. Поки що такий

конституціоналізм не став повноцінним рівнем багаторівневого конституціоналізму, проте не помічати глобалізацію і її розвиток неможливо.

В нашому розумінні глобальний конституціоналізм наразі відсутній, оскільки відсутній світовий уряд і всесвітня конституція. Про нього можна розмірковувати з точки зору бажаного або не бажаного розвитку подій. Хоч деякі вчені вже зараз стверджують про існування або формування глобальної неписаної конституції. Якщо погодитись із цим, то такий процес чимось нагадуватиме те, як зароджувалася конституція до XVIII ст. в рамках національних держав.

Традиційно вважається, що сама ідея глобальної конституції належить І. Канту. Йдеться про дві його праці: «Ідея загальної історії у всесвітньо-цивільному плані» і «До вічного миру». Послідовником, активним популяризатором ідей Канта в сучасності по праву вважається Ю. Габермас.

Багаторівневий конституціоналізм, а також глобальний конституціоналізм можуть зіштовхнутися із різноманітними проблемами доктринального і практичного характеру. Які ж проблеми існують?

Звичайно, передусім, йдеться про ключове питання: чи відмовляться держави від свого суверенітету? Як реформувати чинну систему із ООН і Радою Безпеки? І чи не створимо ми нового Левіафана, який не буде нікому підконтрольним? Тобто йдеться про питання демократії і обмеження влади, верховенства права і в кінцевому рахунку прав людини, який глобальний конституціоналізм і покликати захищати. Як до речі цей новий конституціоналізм має взагалі виглядати?

Які ще недоліки глобального конституціоналізму? Як це не дивно, вони пов'язані із ідеєю універсальності прав, до якої апелює глобальний конституціоналізм. Якою мала би бути глобальна конституція в аспекті каталогу прав людини? Чи можливий універсалізм щодо прав? З одного боку, так, адже нинішні міжнародні документа (декларації, пакти) виходять саме з ідеї універсальності. Тому питання наступне: чи можливий світ без національних держав і чи здатен він виробити універсальні права? Навіть якщо

це вийде, чи буде така модель ефективною? Питання риторичне. З іншого боку, сам універсалізм прав як концепт зустрічає багато опонентів з різних боків.

Ще один аспект – принципова можливість існування конституціоналізму і установчої влади на відповідному макро-рівні. Alexander Somek пише про космополітичну конституцію (The Cosmopolitan Constitution) як про «конституціоналізм 3.0», тобто вже третій етап трансформації конституціоналізму [1]. Існує суто доктринальне уявлення про серйозну інакшість глобального конституціоналізму. Так, на думку, Nico Krisch через несприятливі інституційні та соціальні умови постнаціональний порядок краще розуміти як постконституційний: приписування його походження установчій владі розширить це поняття занадто далеко [2, р. 657]. Постанациональне право розглядається ним за межами конституціоналізму [3]. A.Sajo і R. Uitz звертають увагу на схожу проблему. Опис багаторівневих структур і процесів управління з точки зору конституціоналізму є не тільки помилковим, але й небезпечним для самого конституціоналізму. Зрештою, конституція є інструментом національного правління; він забезпечує весь захист, який може бути забезпечений у (і проти) суверенній національній державі. Багатошаровий конституціоналізм відкриває можливість обійти цей найвищий інструмент суверенітету [4, р. 453].

Список використаних джерел:

1. Somek A. The cosmopolitan constitution. Oxford. United Kingdom : Oxford University Press, 2014. 291 p.
2. Krisch N. Pouvoir Constituant and Pouvoir Irritant in the Postnational Order, *International Journal of Constitutional Law* Volume 14. Issue 3. 2016. pp. 657–79.
3. Krisch N. Beyond constitutionalism: the pluralist structure of postnational law. Oxford : Oxford University Press, 2010. 358 p.
4. András Sajo, Renáta Uitz The constitution of freedom: an introduction to legal constitutionalism Oxford : Oxford University Press, 2017. 483 p.